

Alexandreida

Zopakujme si...

Otázky k diskusi na úvod:

1. Charakterizujte společenské poměry v Čechách v období rozvoje česky psané literatury (poslední čtvrtina 13. století – počátek 15. století).
2. Jaký umělecký sloh figuruje v architektuře a výtvarném období? Které stavební památky tohoto období znáte?
3. „Pracovně“ jsme si literaturu tohoto období rozdělili do dvou etap - počátků a vrcholu česky psané literatury. Pomyslný mezník mezi nimi tvoří rok nástupu jakého panovníka na český trůn?
4. Co jste si zapamatovali o Kronice tak řečeného Dalimila?

Katedrála sv. Víta, Karlův most

(www.wikipedia.cz)

Alexandreida

(vznik před r. 1300)

Přečtěte si základní informace a zapište si stručné výpisky do sešitu.

Spolu s **Kronikou tak řečeného Dalimila** tvoří **Alexandreida** stěžejní díla česky psané **středověké světské epiky**. Tato veršovaná skladba, svědčící o vysoké úrovni česky psané literatury, vznikla pravděpodobně ještě **před rokem 1300**, spadá tedy **do období počátků rozvoje česky psané literatury na našem území**.

Alexandreida **zpracovává příběh o starověkém panovníkovi** ze 4. století př. n. l. **Alexandru Makedonském**. Vypráví o Alexandrově původu a dětství. V této souvislosti jsou zdůrazněny rady jeho učitele Aristotela o tom, jak se má vladař chovat, aby byl úspěšný. Dále se popisují především Alexandrova válečná tažení, při nichž poráží perského krále Dareia, podmaňuje si jeho říši a dostává se až do Indie. Poté ale Alexandr zpychl, je opojen mocí a přestává poslouchat Aristotelovy rady, chystá se ovládnout celý svět. Náhle ale v Babyloně umírá, poté, co se napil z otrávené číše.

Alexandr Veliký (356 – 323 př. n. l.)

syn Filipa II. Makedonského

král Makedonie

www.wikipedia.cz

Texty o Alexandrovi Makedonském byly ve světové literatuře **časté a u čtenářů velmi oblíbené**. Český psaná Alexandreida vychází z **latinské a německé předlohy** (Ulrich von Etzenbach).

Česká Alexandreida nás zaujme několika **aktualizacemi**, které se tehdy mohly vztáhnout k osudům Přemysla Otakara II. a jeho syna Václava II. V této souvislosti bychom mohli mluvit **o alegorii textu**. Středověké Alexandreidy **oslavují ideál středověkého panovníka zobrazeného jako ctného rytíře**.

Alexandrovým vojákům dává autor i **česká jména**. V textu se také vyskytuje **pohrůžka Němcům**, dobově podmíněná.

Přemysl Otakar II., po bitvě na Moravském poli

(www.wikipedia.cz)

Autor Alexandreidy byl vzdělaný vlastenec, nejspíše příslušník vysoké šlechty, protože se v Aristotelově monologu zdůrazňuje negativní vztah k neurozeným a zemanům.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Dílo je velmi působivé, psané **pravidelným osmislabičným veršem**, který byl v české literatuře používán až do 14. století. Její jazyk obsahuje mnohá obrazná vyjádření. Alexandreida patří k základním dílům staročeské literatury a velmi ovlivnila rozvoj staročeské veršované epiky.

Z původního díla, na jehož rozsah usuzujeme podle latinské předlohy (asi 9000 veršů), **se dochovaly dvě pětiny** (3440 veršů), a to v několika zlomcích (nejstarší je z první čtvrtiny 14. století).

(Literatura I, Výklad, Scientia 2003)

Otázky k zamyšlení...

Ná základě výkladové pasáže se pokuste zodpovědět následující otázky nejprve ve dvojici se spolužákem, poté porovnejte své názory ve třídě:

1. Nese Alexandreida charakteristické rysy středověké literatury?

Vyjádřete se k následujícím bodům:

- všeobecně známé/neznámé téma?
- originalita/neoriginalita zpracování?
- předlohy z jiných jazyků?
- autor neznámý/známý?
- dochován originál?
- celé dílo/zlomek?
- pozdější opisy?

2. Zopakujte pojem alegorie. Která díla využívající alegorie již znáte?

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHEŇ

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Výňatky z díla

Přečtěte si pozorně ukázky a odpovězte na otázky uvedené za texty:

Aristotelovy rady

Z chlapieho řáda nikoli
i jednoho v čest nevoli;
nebo chlap, když jest povýšen,
nesnadně bývá utišen:
zlé kolo najviece skřípá
malý had najviece sípá
a chlápě nejviece chlípá.
(...)

Před zástupem první bývají
svých se lidí nepokrývají;
a když ti to uzří tvoji,
tu rád každý tobě sstojí.
Když pastýř před vlkem srší,
toho se stádo rozprší,
ten jest nehoden své vrši.
(...)

Potom, můj kněziče, věz to:
ač kde dobudeš město,
(...)

Uč se v tom rady chovati:
když dobudeš, tehdy dávaj,
a když nejmaš, oběcévaj.
Lékař vždy jmá čáku k sěči
pták rád slyší, kdežto skřěčí,
sluha věří slibný řeči.
(...)

To ti naposled pověď,
jenž k tvé čsti najlepšie věď:

ze stavu neurozených

neboť

vede si zpupně

setrvá s tebou

prchá

mzdy

slibuj

naději na prospěch z boje

vábí skřekem

povím

já, který vím

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

v rozkoši se neobložij,
u panosti neumnožij;
ač se v tom dvěma neostřěžeš,
sám se tím nejvíce sviežeš.

**neoddávej se
obžerství
jestliže se nebudeš mít na pozoru**

Plodu nedá moklé pole,
a čest i v rozkoši vóle
nesedí na jednom stole.

Juž ti všicku radu kráci,
v jedno slovo se navráci;
milosrden buď k nevinnému,
nejvíce k člověku svému.
Chovajž tvrdě moje slova,
bodeť služba vždy hotova
a ve cti vždy obnova.

**krátce končím
navrátím se**

pevně

(Z tzv. Budějovického zlomku)

- **Vyjádřete některé Aristotelovy rady svými slovy.** Zamyslete se nad nimi. Jak jim rozumíte?
- **Která z rad asi odráží názor středověkého autora?** Komu král nemá stranit? Najděte v Aristotelově monologu pasáže zdůrazňující negativní vztah k neurozeným a zemanům.
- **Většina veršů Alexandreidy je spojena stejným druhem rýmu.** Některé celky se však z toho pohledu liší, autor v nich zpravidla vyjadřuje to, co pokládá za nejdůležitější poučení – tzv. **gnómy**. První z gnóm je

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

vyznačeno podržením, najděte další **gnómická trojverší**. Jaký druh rýmu je jim společný?

- Dokažte v textu, že se jedná o **pravidelný osmislabičný verš**.

Alexandr vzorem českému králi

Václav II

český a polský král

syn Přemysla Otakara II.

www.wikipedia.cz

A s právem sě jmu to dálo,
což sě jmu jest čsti kde stalo,
že sě vybrav s málem luďa
hi pojměv mnoho nekluda,
svú věcú tak snažně pílil,
až sě jme veš svět pochýlil.
By Bóh uslyšeti ráčil
své křesťanstvo hi to zračil,
by takýž byl českým králem:
(...)

**i
horlivě
sklonil
kéž by
ukázal**

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Hi to by se státi mohlo,
ač by to co již pomohlo
že Němci, již sú zde hoscie,
chtie doždaci, by na moscě
Prazě, jehož Bóh snad nechá,
nebylo viděti Čecha:
hi mohlo by se birž státi,
by jich bylo nevidati.

hosté
dočkati se

rychleji

(Z tzv. Budějovického zlomku)

- Proč autor pojímá *Alexandra jako vzor* pro českého panovníka?
- Jaký *typ vladaře* Alexandr představoval?
- Jaká další *základní tendence celého díla* je patrná v závěrečných verších?

Domácí úkol:

Zjistěte a zapište si odpovědi na následující otázky týkající se srovnání Alexandreidy a Kroniky tak řečeného Dalimila, základních děl středověké světské epiky psané českým jazykem:

- Čím *se liší* autorská pozice Dalimilovy kroniky a Alexandreidy?
- Jak základní tendence je naopak oběma památkám *společná*?
- Obě díla jsou *veršovaná*, charakterizujte odlišnosti týkající se pravidelnosti verše.